

POLICY PAPER

Praha, září 2026

Českým žákům chybí především zvědavost, vytrvalost a víra ve schopnost měnit svět kolem sebe. Škola navíc mnohým nedává smysl.

Mezinárodní šetření vzdělávacích výsledků PISA 2025 hodnotilo poprvé nejen přírodovědnou, matematickou a čtenářskou gramotnost, ale také výsledky žáků v oblasti environmentálního vzdělávání.

Čeští patnáctiletí se v mezinárodním šetření PISA 2025 umísťují v přírodovědě nad průměrem zemí OECD.

Výsledky zároveň ukazují rozdíl mezi tím, jaké mají děti obecné přírodovědné znalosti a dovednosti, a jejich porozuměním aktuálním environmentálním problémům a jejich schopností společně něco změnit. PISA 2025 tak připomíná, že úkolem dobré školy není pouze předávat znalosti. Potřebujeme prostředí a učitele, kteří v dětech podporují chuť poznávat, schopnost překonávat překážky, spolupracovat a postupně přebírat odpovědnost za vlastní učení a činy. Když si šetření projdete blíže, najdete tu několik alarmujících ukazatelů:

- Čeští žáci vykazují nízkou zvědavost a hůře vytrvají při náročném úkolu.
- Žáci málo věří, že mohou měnit věci kolem sebe, nikdo je to neučí. Mají velmi nízkou důvěru v to, že škola či kolektiv může v oblasti environmentálních problémů něco změnit.
- Žáky vnímaná podpora ze strany učitele v přírodních vědách je téměř nejnižší ze všech zemí OECD.
- Více než čtvrtina z nich považuje školu za ztrátu času.

PISA se ptá nejen na to, co děti vědí

Mezinárodní šetření PISA organizované OECD sleduje znalosti, dovednosti a postoje patnáctiletých. V roce 2025 byla hlavní testovanou oblastí přírodovědná gramotnost. Nejde přitom jen o znalost přírodovědných faktů. PISA zjišťuje, zda mladí lidé dokážou své znalosti použít, pracovat s důkazy, kriticky uvažovat a řešit problémy. Současně sleduje prostředí, ve kterém se učí, jejich postoje k učení nebo připravenost čelit environmentálním výzám.

Výsledky Česka mohou na první pohled působit optimisticky. Alespoň základní úroveň přírodovědné gramotnosti dosáhlo 79 % českých žáků oproti 74 % v průměru OECD. V environmentálně zaměřené části přírodovědy dosáhlo základní úrovně 78 % českých patnáctiletých, opět oproti 74 % v OECD.

Šetření PISA 2025 však zároveň přichází v době, kdy se vzdělávací výsledky v řadě zemí dlouhodobě zhoršují. V průměru OECD mezi lety 2015 a 2025 mírně poklesl výkon v přírodovědě, výrazněji v matematice a vůbec nejvíce ve čtení. Proto samotná informace, že je Česko „nad průměrem OECD“, ještě není důvodem ke spokojenosti.

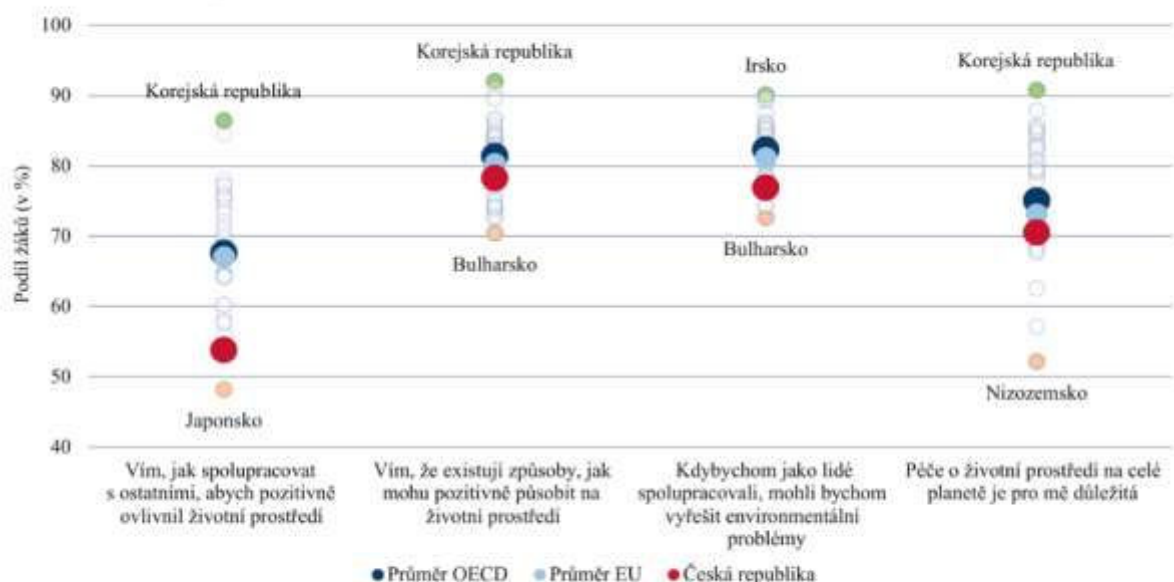
Nestačí vědět. Potřebujeme děti, které dokážou své znalosti použít

Význam přírodovědné gramotnosti je dobře vidět na environmentálních problémech. Sucho, mizení ptáků z volné krajiny nebo klimatická změna nejsou úlohy s jednou správnou odpovědí na konci kapitoly v učebnici. Mladí lidé potřebují rozumět datům a souvislostem, rozlišovat mezi tvrzením a důkazem, pracovat s nejistotou, spolupracovat a hledat řešení.

Právě zde výsledky ukazují rozpor. **78 % českých žáků věří, že mohou pozitivně ovlivnit životní prostředí a 77 % věří, že environmentální problémy lze řešit společným úsilím. Ale pouze 54 % říká, že ví, jak s ostatními spolupracovat, aby životní prostředí pozitivně ovlivnili (což je druhá nejnižší hodnota za všech zemí OECD).**

OBRÁZEK 3.3.3 | Sledované položky přesvědčení žáků o tom, že mohou něco změnit

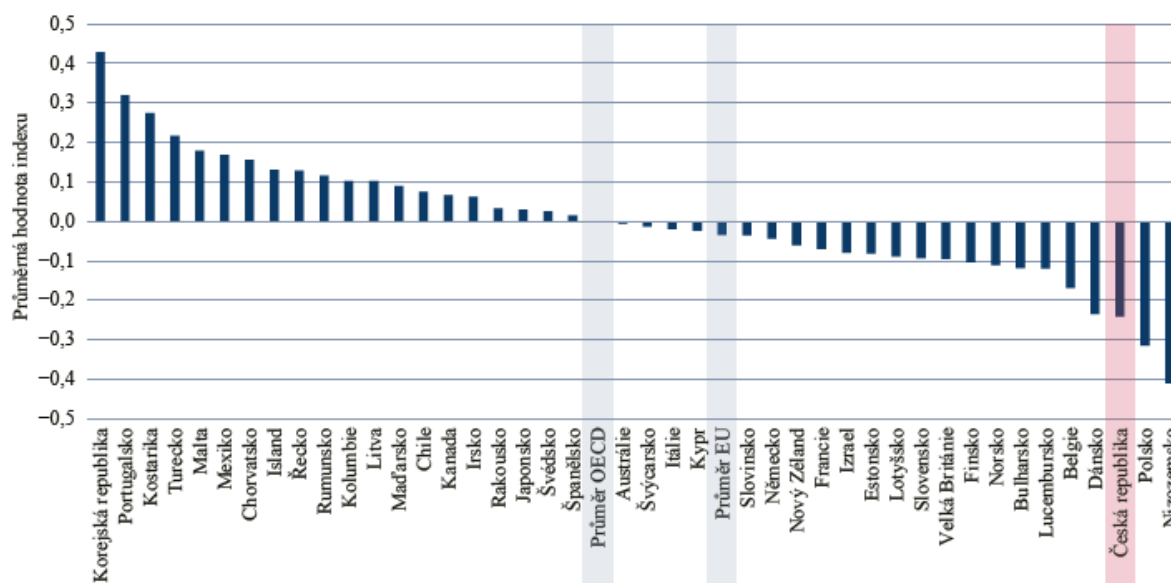
PISA 2025 – žákovský dotazník

Obrázek uvádí podíl žáků, kteří s uvedenými tvrzeními souhlasí nebo rozhodně souhlasí.

OBRÁZEK 3.3.2 | Celkový index přesvědčení žáků o tom, že mohou něco změnit

PISA 2025 – žákovský dotazník

Země jsou řazeny sestupně podle průměrné hodnoty indexu. Vyšší hodnoty indexu znamenají vyšší přesvědčení žáků o tom, že mohou něco změnit.

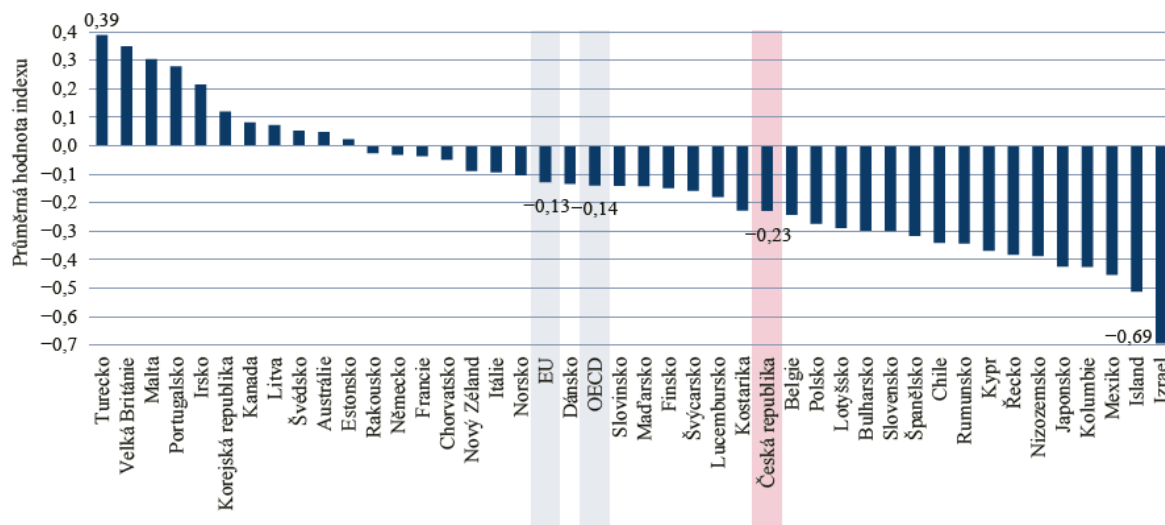
Mezi „vím“, „věřím, že něco dokážu změnit“ a „vím, jak to udělat“ tak vzniká důležitá mezera.

Přitom nejde o okrajovou součást environmentálního vzdělávání. Data PISA ukazují, že žáci s pozitivnějšími environmentálními postoji se také častěji zapojují do konkrétních aktivit. Mezi mladými lidmi, kteří se do žádné ze sledovaných environmentálních činností nezapojili, se často objevuje přesvědčení, že problém vyřeší někdo jiný nebo že jejich vlastní jednání stejně nic nezmění.

Žáci by se měli v rámci školní docházky častěji setkávat s projekty, ve kterých ovlivňují své bezprostřední okolí. Měli by se podílet na rozhodování o místě, kde žijí či studují. Jen tak získají v bezpečném prostředí školy důvěru ve své schopnosti ovlivňovat svět kolem sebe.

Výsledky v podobě indexu žákovského povědomí o životním prostředí ukazují, že povědomí českých žáků o konkrétních vybraných tématech životního prostředí (např. vymírání rostlin a živočichů, nedostatek vody, dopady znečištění plasty, skleníkové plyny) není vysoké (viz obrázek 3.3.4). Znamená to, že významný podíl žáků buď o tématu slyšel, ale nedokázal by ho vysvětlit, nebo o něm vůbec neslyšel. Průměrná hodnota indexu českých žáků je nižší než u zemí OECD i zemí EU.

PISA 2025 – žakovský dotazník

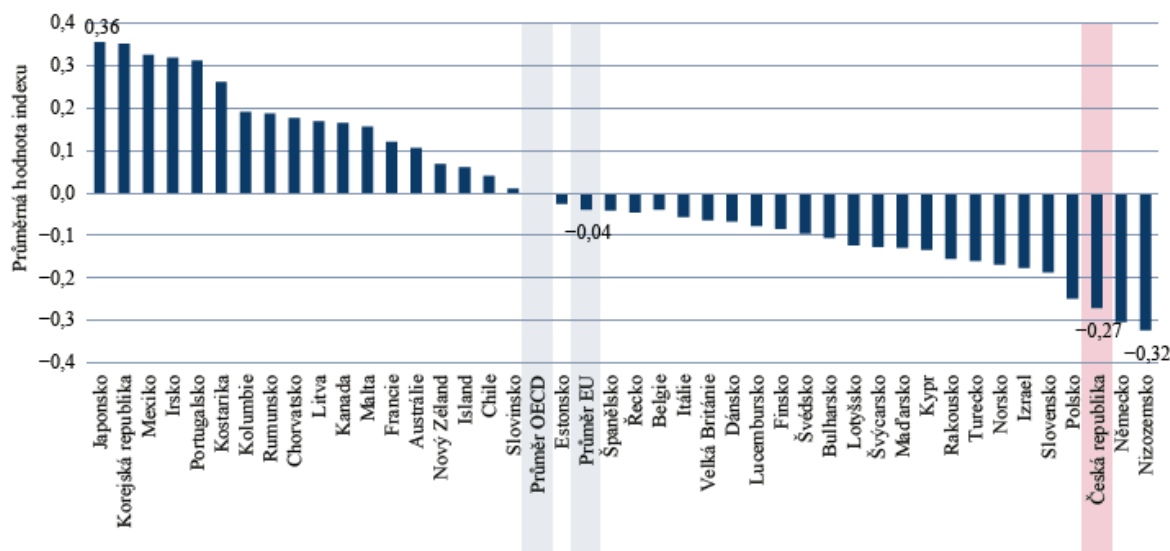
Země jsou řazeny sestupně podle průměrné hodnoty indexu. Vyšší hodnoty indexu znamenají lepší povědomí žáků o životním prostředí.

Žáci také v rámci dotazníkového šetření vyjadřují míru souhlasu s tvrzeními, která se týkají důvěry v to, že škola a místní komunita mohou přispět k pozitivní změně v otázkách životního prostředí (např. klimatická změna, obnova přírody), ve spolupráci směřující k ochraně životního prostředí, v možnosti omezení spotřeby fosilních paliv společným úsilím na místní úrovni a ve spolupráci při omezení spotřeby energie na úrovni školy.

Míra souhlasu žáků je vyjádřena prostřednictvím indexu důvěry žáků v efektivitu společnosti v ochraně životního prostředí, kde jsou čeští žáci opět na chvostu (viz obrázek 3.3.6).

Skepte českých žáků se netýká jen jejich vlastního vlivu. Nízkou důvěru mají také ve schopnost společnosti účinně chránit životní prostředí a řešit environmentální problémy.

PISA 2025 – žákovský dotazník

Země jsou řazeny sestupně podle průměrné hodnoty indexu. Vyšší hodnoty indexu znamenají vyšší míru důvěry žáků.

Budoucnost bude patřit těm, kteří se dokážou dál učit

Stejný princip platí i mimo environmentální vzdělávání. Dnešní patnáctiletí budou během života řešit problémy a používat technologie, které dnes ještě neznáme. Nestačí proto připravit žáka na řešení známého typu úlohy známým postupem.

Potřebujeme mladé lidi, kteří se dokážou ptát, hledat informace, měnit strategii, když první řešení nefunguje, požádat o pomoc, spolupracovat a vytrvat. A také převzít postupně odpovědnost za vlastní učení. Většina žáků podle expertů bude jednou pracovat na pozicích, které dnes ještě neexistují, jejich příprava na život musí být více zaměřená na kompetence a měkké dovednosti.

Právě proto PISA 2025 vedle znalostí sleduje zvědavost, vytrvalost, růstové nastavení mysli, plánování vlastního učení, stanovování cílů nebo schopnost vyhledat pomoc.

Český problém: zvědavost a vytrvalost klesají

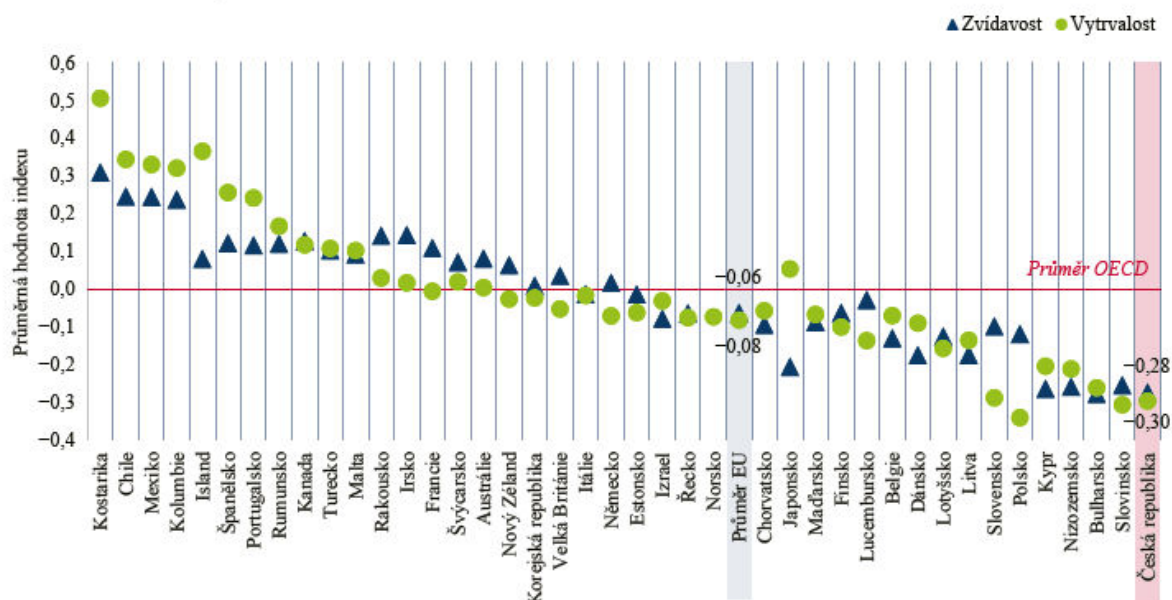
Právě zde jsou české výsledky velmi znepokojivé.

Pouze **66 % českých žáků říká, že jsou zvědaví ohledně mnoha různých věcí**, zatímco průměr OECD je 73 %. A jen 57 % uvádí, že když začne být práce obtížná, vynaloží dodatečné úsilí; v OECD je to 60 %. Navíc se situace zhoršuje. **Mezi lety 2022 a 2025 klesl podíl českých žáků deklarujících zvědavost o 5,1 procentního bodu. Podíl těch, kteří při náročném úkolu zvýší své**

úsilí, klesl o 7,8 bodu.

OBRÁZEK 3.1.1 | Zvidavost a vytrvalost žáků v zemích OECD a EU

PISA 2025 – žakovský dotazník

Země jsou řazeny sestupně podle průměrné hodnoty obou indexů. Vyšší hodnoty indexů znamenají vyšší míru zvidavosti a vytrvalosti žáků.

A přichází ještě jedno číslo, které by české školství nemělo přehlédnout: **28 % českých patnáctiletých souhlasí s tvrzením, že škola byla ztrátou času.** Průměr OECD činí 24 % a v Česku tento podíl od roku 2022 vzrostl o 2,5 procentního bodu. Výsledky zároveň ukazují rezervy v samostatném řízení vlastního učení. Jen přibližně **21 % českých žáků často nebo velmi často plánuje, jak bude při studiu postupovat**, a 39 % si při učení klade otázky, kterými ověřuje, zda látce skutečně porozuměli. V OECD je to 37 %, respektive 49 %. Když potřebují pomoc, obrací se na učitele 64 % českých žáků oproti 77 % v OECD.

Ve světle uvedených čísel působí nadějně nově zaváděný Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, který reformuje výuku tak, aby odpovídala požadavkům 21. století. Rozvíjí žáky v dovednosti učit se a podporuje zkušenostní a motivující výuku, jako příklad lze uvést např. badatelskou výuku v přírodních vědách, která probouzí zvidavost a kritické myšlení, nebo projekty, kde sami žáci navrhnou, jak udělat okolí školy lepším místem k životu, a své požadavky diskutují s vedením obce.

Co s tím? Dobrá škola nedává dětem jen odpovědi

Výsledky PISA nelze převést na jednoduchý recept pro jednu vyučovací hodinu. Ukazují ale směr.

Potřebujeme školy, ve kterých děti čtou, píší, argumentují a pracují s daty napříč předměty, nikoliv pouze v češtině nebo matematice. Přírodovědná gramotnost stojí také na schopnosti porozumět textu, interpretovat graf, posoudit zdroj a vysvětlit vlastní závěr.

Potřebujeme předkládat dětem skutečné problémy místo pouze předem připravených postupů. Vytvářet prostor pro jejich otázky, experimentování, slepé uličky a hledání více cest k řešení. U environmentálních témat pak překračovat hranici mezi „učíme se o problému“ a „zkusíme s tím něco udělat“ – například zkoumat okolí školy, navrhnout změny a učit se je společně uskutečňovat.

Potřebujeme prostředí, ve kterém dítě může položit otázku, udělat chybu, požádat o pomoc a zkusit problém řešit znovu. Laskavý a podporující učitel není protikladem náročného učitele. Právě bezpečí dovoluje žákům riskovat, přemýšlet, přiznat, že něčemu nerozumějí, a vytrvat u náročného problému.

To je důležité i proto, že samotné prostředí českých škol není bez problémů. Čtvrtina českých patnáctiletých uvádí zkušenost s některou formou šikany alespoň několikrát měsíčně, oproti 20 % v OECD. A zatímco se podpora žáků od učitelů mezi lety 2015 a 2025 v hodinách přírodovědy v průměru OECD zlepšila, v Česku podle žáků poklesla.

Učitel jako člověk, který probouzí chuť učit se

PISA 2025 tak českému školství nenabízí jednoduchý příběh o úspěchu ani neúspěchu.

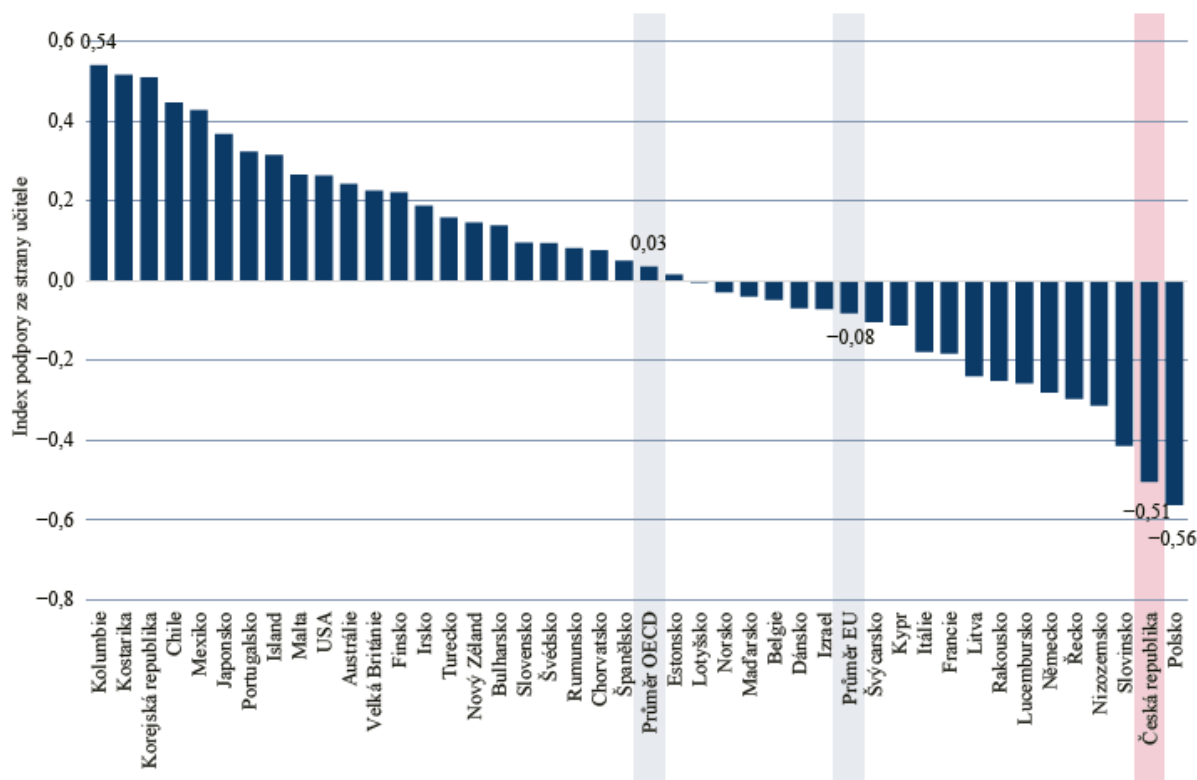
Sice máme relativně dobré přírodovědné výsledky, ale zároveň děti, jejichž zvědavost a vytrvalost slábnou. Máme mladé lidi, kteří věří, že mohou ovlivnit životní prostředí, ale mnohem méně z nich ví, jak změny dosahovat společně.

Právě zde se ukazuje význam dobrých učitelů. Jejich úkolem není jen dostat děti ke správné odpovědi. Mohou v nich probouzet otázky, nechat je zažít radost z objevování, naučit je pracovat s chybou, pomoci jim překonat okamžik, kdy se problém stane obtížným, a dát jim zkušenost, že jejich práce může mít skutečný význam.

Aby výuka byla pro žáky podporující a motivující a rozvíjela jejich pocit, že mohou ovlivnit svět okolo sebe, potřebují i vyučující a školy dostatečnou podporu pro rozvoj a kvalitní zázemí. Bohužel, nízká částka navržená ve státním rozpočtu na školství výraznou investici do podpory kvalitní výuky v roce 2027 neumožní.

OBRÁZEK 3.2.2 | Podpora ze strany učitele v hodinách přírodovědných předmětů v zemích EU a OECD

PISA 2025 – žákovský dotazník

Země jsou řazeny sestupně podle hodnoty indexu. Vyšší hodnoty indexu znamenají vyšší míru podpory ze strany učitele.

Nejdůležitější otázka po zveřejnění PISA 2025 proto nezní, na kterém místě skončilo Česko. Je to spíše otázka: Jak zařídit, aby z českých škol vycházely děti, které mají chuť dál poznávat svět, dokážou se pustit do problému, jehož řešení předem neznají, umějí spolupracovat a věří, že svým jednáním mohou něco změnit?

Odkazy: <https://www.csicr.cz/cz/Aktuality/Narodni-zprava-PISA-2025>

Kontakty:

Ing. Martin Kříž, programový ředitel, metodik a lektor, Chaloupky, o. p. s., a lesní mateřská škola, člen výkonného výboru Pavučiny, tel. 775 740 221, martin.kriz@chaloupky.cz

Mgr. Barbora Semeráková, ředitelka vzdělávacího centra TEREZA, členka výkonného výboru Pavučiny, tel. 773 503 036, bara.semerakova@terezanet.cz

Ing. Edita Ježková, koordinátorka vzdělávacích aktivit Muzea Říčany, předsedkyně Pavučiny, tel. 605 169 533, edita.jezkova@muzeum.ricany.cz

RNDr. Jiří Kulich, ředitel Střediska ekologické výchovy SEVER, člen výkonného výboru Pavučiny, tel. 739 203 200, jiri.kulich@ekologickavychova.cz

Síť středisek ekologické výchovy Pavučina (<https://www.pavucina-sev.cz/>) každoročně osloví 600 000 dětí a dospělých, sdružuje 51 organizací ve 13 krajích a realizuje více než 13 000 vzdělávacích programů ročně — pro mateřské, základní i střední školy, pedagogy i celé rodiny. Zajišťuje také péči o kvalitu environmentálního vzdělávání prostřednictvím certifikace poskytovatelů.